

Regler rörande penningtvätt och särskilt allvarlig brottslighet/terroristfinansiering¹

Regelverk

Den grundläggande lagstiftningen mot penningtvätt finns i Lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt och den grundläggande regleringen mot "terroristfinansiering" återfinns i Lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall m.m.

För fysiska och juridiska personer verksamma på den finansiella marknaden (se punkt 1–7 nedan) samt filialer i Sverige till utländska juridiska personer med huvudkontor i utlandet som bedriver sådan verksamhet gäller även Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2005:5) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall.

¹ Detta dokument skrevs innan Sverige hade implementerat EUs sk tredje penningtvättsdirektivet, vilket skedde genom lagen (2009:62) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism. Nämnda förslag trädde i kraft den 15 mars 2009 och ersatte den gamla penningtvättslagen, som det redogörs för i detta dokument. Även Finansinspektionen föreskrifter FFFS 2005:5, som det hänvisas till i detta dokument, har upphävts – och ersatts av nya föreskrifter om penningtvätt, FFFS 2009:1. Den nya lagstiftningen har inneburit vissa förändringar i förhållande till den tidigare. Detta dokument har inte uppdaterats med dessa ändringar. Den som önskar få en uppdaterad bild av den nya lagstiftningen hänvisas till SwedSecs kurslitteratur i ämnet eller till förarbetena till den nya lagen (främst prop 2008/09:70, Genomförande av tredje penningtvättsdirektivet). Kortfattat kan här dock nämnas något om de viktigaste förändringarna:

- Den nya lagen är tillämpligt på fler personer än tidigare, bl a omfattas verksamhet som består i att yrkesmässigt erbjuda bokföringstjänster eller revisionstjänster, samt yrkesmässig verksamhet som består i bildande av juridiska personer eller försäljning av nybildade aktiebolag. Vidare har den tidigare bestämmelsen om att juridiska och fysiska personer som driver yrkesmässig handel eller auktionsförsäljning där kontant betalning sker med belopp motsvarande minst 15 000 euro utsträckts till att gälla alla typer av varor. Tillämpningsområdet har även utökats till att även omfatta betalningsinstitut och filialer till utländska betalningsinstitut.
- Den nya lagstiftningen bygger i högre grad på ett riskbaserat synsätt, vilket innebär att man utgår från att riskerna skiljer sig mellan olika länder, kunder och verksamhetsområden. Det har även införts ökade och mer detaljerade krav på kundkännedom, som bl a innebär ökade krav på att man ska känna till kundens syfte med affärsförbindelsen. Den mer utvecklade regleringen kring kundkännedom har vidare medfört att det finns såväl situationer där undantag från kraven på kundkännedom kan göras som situationer där skärpta krav ska tillämpas.

Då i hög grad samma regler för exempelvis identifiering av kunder, kundkännedom och interna regler och handhavanden gäller vid penningtvätt som vid

terroristfinansiering, används begreppet "penningtvätt" nedan som ett samlingsbegrepp för båda dessa aktiviteter.

Nedan redogörs i korthet för nämnda lagstiftning och föreskrifter. För mer fördjupad kunskap hänvisas till regelverken i sin helhet, liksom till information från Finansinspektionen (www.fi.se), Financial Action Task Force (www.fatf-gafi.org) samt det interna regelverk på området som finns inom det enskilda institutet.

Penningtvättsbegreppet

I penningtvättslagen definieras "penningtvätt" som "åtgärder med avseende på egendom som har förvärvats genom brott, som kan medföra att denna egenskap hos egendomen fördöljs, att den brottslige får möjlighet att undandra sig rättsliga påföljder eller att återskaffandet av egendomen försvåras, samt sådana åtgärder som innefattar förfogande över och förvärv, innehav eller brukande av egendomen."

Begreppet innefattar även åtgärder med annan egendom än sådan som har förvärvats genom brott, om åtgärderna är ägnade att dölja att någon har berikat sig genom brottslig gärning.

Terroristfinansiering

Till grund för lagen mot "terroristfinansiering" ligger en internationell FN-konvention från 1999 om bekämpande av finansiering av terrorism. Med "särskilt allvarlig brottslighet" vilket är termen som används i lagen avses ett flertal uppräknade grövre former av brottslighet, såsom mord, dråp, grov misshandel,

mordbrand, sabotage, spridande av gift eller smitta, terroristbrott, grovt sabotage, kapning, sjö- eller luftfartssabotage och flygplatsabotage.

Vilka omfattas av penningtvättsreglerna

Lagen om penningtvätt respektive terroristfinansiering är tillämplig på såväl fysiska som juridiska personer som driver

- bank- eller finansieringsrörelse enligt lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse,
- livförsäkringsrörelse,
- verksamhet av det slag som beskrivs i 1 kap. 3 § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse,
- verksamhet som kräver anmälan till eller ansökan hos Finansinspektionen enligt lagen (1996:1006) om anmälningsplikt avseende viss finansiell verksamhet eller lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet,
- försäkringsförmedling enligt lagen (2005:405) om försäkringsförmedling,
- verksamhet för utgivning av elektroniska pengar enligt lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar,

samt såvitt avser penningtvätt men inte terroristfinansiering även på fysiska och juridiska personer som bedriver

- fondverksamhet enligt lagen (2004:46) om investeringsfonder,
- verksamhet som fastighetsmäklare enligt fastighetsmäklarlagen (1995:400),
- verksamhet för kasinospel enligt kasinolagen (1999:355),
- verksamhet som godkänd eller auktoriserad revisor, eller
- yrkesmässig verksamhet som består i att lämna råd i avsikt att påverka storleken på en skatt eller avgift (skatterådgivare).

Lagen gäller dock endast i den mån den angivna verksamheten är inriktad mot kunder. Avseende det slags verksamhet som beskrivs i punkterna 1-7 gäller lagen även filialer i Sverige till utländska juridiska personer med huvudkontor i utlandet.

Lagen gäller även för advokater och biträdande jurister på advokatbyrå och andra oberoende jurister som driver yrkesmässig verksamhet när de hjälper till vid planering eller genomförande av transaktioner för en klients räkning vid

- a) köp och försäljning av fastigheter eller företag,
 - b) förvaltning av klientens pengar, värdepapper eller andra tillgångar,
 - c) öppnande eller förvaltning av bank-, spar- eller värdepapperskonton,
 - d) anskaffande av nödvändigt kapital för bildande, drift eller ledning av företag,
 - e) bildande, drift eller ledning av bolag, föreningar och stiftelser, eller
- handlar i en klients namn för dennes räkning vid finansiella transaktioner eller transaktioner med fastigheter.

Lagen gäller även för fysiska och juridiska personer som driver yrkesmässig handel med eller auktionsförsäljning av antikviteter, konst, ädelstenar, metaller, skrot eller transportmedel i de fall betalning görs kontant med ett belopp motsvarande 15 000 euro eller mer.

Sanktioner och ansvar

Den som medverkar vid penningtvättstransaktioner kan göra sig skyldiga till brott som är straffbara som "penninghäleri" eller "penninghäleriförseelse" enligt 9 kap 6 a och 7 a §§ brottsbalken. Fysiska och juridiska personer som anges i lagen om penningtvätt får inte heller annars medvetet medverka vid transaktioner som kan antas utgöra penningtvätt.

Den som samlar in, tillhandahåller eller tar emot pengar eller andra tillgångar i syfte att dessa skall användas eller med vetskap om att de avses användas för att begå särskilt allvarlig brottslighet kan dömas till fängelse i högst två år eller, om brottet är att betrakta som grovt, till fängelse lägst sex månader och högst sex år.

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter gransknings- eller uppgiftsskyldigheten enligt penningtvättsreglerna, eller bryter mot meddelandeförbudet kan dömas till böter.

Interna regler

Föret som omfattas av reglerna ska i interna regler, fastställda av styrelsen eller VD, i syfte att förhindra penningtvätt, reglera:

- besluts- och rapporteringsordning vid handläggning av ärenden där det finns skäl att anta att det förekommer transaktioner som utgör penningtvätt,
- uppgifter och ansvar som den centralt funktionsansvarige (se vidare nedan) ska ha,
- rutiner för hur en identitetskontroll ska utföras dels hos den som vill inleda en affärsförbindelse med företaget, liksom avseende andra som vill genomföra transaktioner om belopp motsvarande 15 000 euro eller mera, eller sammanhängande transaktioner som tillsammans uppgår till minst 15 000 euro,
- rutiner för identitetskontroll om det kan antas att den som vill inleda en affärsförbindelse med företaget eller göra sådana transaktioner som anges ovan inte handlar för egen räkning,
- rutiner för granskning av transaktioner,
- rutiner för bevarande av handlingar, och
- rutiner för utbildning av anställda i penningtvättsfrågor.

Mot bakgrund av att ett företags grad av riskexponering för penningtvätt i betydande grad är förknippad med vilket slags verksamhet som bedrivs och på vilka marknader företaget verkar, anser Finansinspektionen även att det bör finnas interna regler för identifiering och analys av risk att utsättas för penningtvätt. Reglerna bör avse produkter, tjänster och distributionskanaler som riktar sig mot kund inom alla

affärsområden. Det bör även dokumenteras omständigheter som kan vara indikationer på penningtvätt.

Centralt funktionsansvarig

Inom varje företag ska det finnas en så kallad "centralt funktionsansvarig person" som i frågor som rör penningtvätt har ett övergripande ansvar för att kontrollsystem, arbetsrutiner, besluts- och rapporteringsordning samt utbildningsprogram tillämpas i organisationen. Denne ska även i övrigt utgöra ett centralt stöd i frågor om åtgärder mot penningtvätt.

Den centralt funktionsansvarige ska ha en ledande befattning i företaget som är direkt underställd VD. Den funktionsansvarige kan utse en eller flera personer som biträden, och kan även delegera befogenheter till dessa.

Termen "Affärsförbindelse"

I penningtväftsreglerna talas om att identitetskontroll är obligatorisk då en kund vill inleda en *affärsförbindelse* med företaget. Denna term bör enligt Finansinspektionen normalt innefatta ett mellanhavande som grundas på avtal. Exempel på affärsförbindelser är öppnande av konton för inlåning, upptagande av kredit, avtal om kontokort, hyra av bankfack, öppnande av värdepappersdepå eller

avstämningskonto, köp och försäljning av fondandelar och värdepapper, förvaltningstjänster och tecknande av pensions- eller kapitalförsäkring.

Kundkännedom

I ett företag bör det finnas interna regler för tillämpning av principen om kundkännedom i företagets affärsförbindelser med kunder. Principen innebär att företaget, utöver vad som följer av lag, i relevant utsträckning bör inhämta uppgifter

om kundens bakgrund, pengars eller andra tillgångars ursprung, kundrelationens syfte och tänkta användning av produkter och tjänster.

Ett företag bör även löpande följa upp kundförhållandet när det gäller till exempel förändringar i kundens verksamhet och dennes användning av företagets produkter och tjänster.

Identitetskontroll

För att begränsa möjligheterna för fysiska och juridiska personer att genomföra olika slag av penningtvättstransaktioner skall identiteten på alla parter som vill inleda en affärsförbindelse med någon part som omfattas av penningtvättsreglerna kontrolleras. Identitetskontroll skall även göras på andra personer än sådana som vill inleda regelrätta affärsförbindelser, i fall en sådan person vill genomföra en transaktion som uppgår till ett belopp motsvarande 15 000 euro eller mer.

Motsvarande krav på kontroll gäller om transaktionen understiger 15 000 euro men kan antas ha samband med en annan transaktion och tillsammans med denna uppgår till minst detta belopp. Om summan inte är känd vid tidpunkten för en transaktion, skall identiteten i vilket fall kontrolleras så snart summan av transaktionerna uppgår till minst 15 000 euro.

Kompletterande identitetskontroll av en kund bör därefter utföras när kunden ingår avtal om ytterligare produkter och tjänster, såvida kunden inte är känd vid enheten som handlägger kundärendet.

Om den med vilken affärsförbindelsen skall ingås eller transaktionen skall genomföras inte finns fysiskt närvarande utan genomförs på distans stadgas att de särskilda åtgärder som krävs för att säkerställa den andra personens identitet skall vidtas.

Information om identitetshandlingar som är godkända av bankerna finns hos Svenska Bankföreningen och Finansinspektionen. För uppgifter om utländska juridiska personer kan vägledning hämtas från bland annat Bolagsverkets så kallade European Business Register, nationella bolagsregister i respektive land samt från kreditupplysningsföretag.

Uppdragsavtal kan ingås med ett annat företag om utförande av identitetskontroll. Ansvaret ligger dock alltid kvar hos det företag som lämnar uppdraget eller inleder en affärsförbindelse med en kund som introduceras av någon annan.

Detaljerade föreskrifter rörande identitetskontroll avseende såväl fysiska som juridiska personer, liksom om utläggande av denna verksamhet på andra, finns i Finansinspektionens föreskrifter.

Om kunden kan antas utgöra en så kallad brevlådebank (shellbank) bör ett kundförhållande inte etableras. Med brevlådebank avses normalt en bank som etablerats i en jurisdiktion i vilken banken inte har någon fysisk närvaro och som inte är knuten till någon finansiell koncern under tillsyn.

Vid insättning av kontanta medel i en insättningsautomat bör identifiering av insättare ske med kort och pinkod eller annan likvärdig metod.

Misstänkta bulvanförhållanden

Om det kan antas att den som vill inleda en affärsförbindelse eller utföra en transaktion med företaget inte handlar för egen räkning, skall företaget på lämpligt sätt söka skaffa sig kännedom om identiteten hos den för vars räkning personen ifråga handlar. Detta gäller inte om särskilda skäl talar för att kontrollen är obehövlig.

Omständigheter som kan tyda på att en kund inte handlar för egen räkning kan enligt Finansinspektionen vara att:

- enbart andra än de som utgör legala företrädare enligt registreringsbevis företräder kunden genom generalfullmakt,
- kundens användande av företagets produkter och tjänster ger skäl att anta att kunden kontrolleras av andra än de som legalt företräder kunden,
- kundens legala företrädare har tidigare förekommit i bulvanförhållanden,
- kunden har en komplex ägarstruktur som det inte går att få en klar bild av, eller
- kundens verksamhet plötsligt ändrat inriktning och ekonomisk ställning utan några formella ändringar i dess ledning eller ägande.

Även om identiteten hos den för vars räkning kunden kan antas handla inte kan verifieras, bör företaget inom ramen för principen om kundkännedom värdera och beakta den information som inhämtats för bedömning av affärsförbindelsen och användningen av företagets produkter och tjänster.

Undantag för vissa personer

Identitetskontroll behöver inte utföras beträffande fysiska eller juridiska personer med verksamhet som anges under punkterna 1–7 ovan, förutsatt att personen ifråga

hör hemma inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, eller hör hemma i en stat utanför det området om staten har bestämmelser om åtgärder mot penningtvätt som motsvarar dem som föreskrivs i EU:s penningtvättsdirektiv. Till kategori 2 ovan räknas: Australien, Japan, Kanada, Kina/Hong Kong, Nya Zeeland, Schweiz, Singapore, Turkiet och USA.

Identitetskontroll behöver inte heller utföras om en transaktion görs till ett konto som tillhör någon vars identitet tidigare har kontrollerats enligt penningtvättslagen,

eller vid betalningar som görs från ett konto som har öppnats hos ett kreditinstitut som hör hemma inom EES.

Livförsäkringsföretag och försäkringsförmedlare behöver inte utföra heller identitetskontroll på personer som avser ingå ett försäkringsavtal vars årliga premie uppgår till ett belopp motsvarande högst 1 000 euro eller vars engångspremie uppgår till ett belopp motsvarande högst 2 500 euro.

Observera dock att penningtvättskontroll enligt penningtvättslagen alltid skall utföras om det kan antas att en transaktion utgör penningtvätt.

Rutiner för kontroll av kundärenden

Principen om kundkännedom bildar en naturlig utgångspunkt för granskning av om en transaktion skäligen kan antas utgöra penningtvätt. Exempel på transaktioner som kan motivera en närmare granskning och utredning är

- kontanttransaktioner eller andra transaktioner som är stora eller avvikande utifrån kundens normala beteende och/eller avvikande jämfört med den kategori där kunden ingår,
- stort antal transaktioner under ett visst intervall som inte förefaller normala för kunden eller den kategori där kunden ingår,
- transaktioner som inte kan förklaras utifrån vad som är känt om kundens ekonomiska ställning,
- transaktioner som kan antas sakna motiv eller ekonomiskt syfte,
- transaktioner vars geografiska destination avviker från kundens normala transaktionsmönster,
- kunden efterfrågar ovanliga tjänster eller produkter utan att tillfredsställande förklaring ges,
- transaktioner till eller från företag eller personer som kan antas agera i syfte att dölja bakomliggande verkliga ägar- eller rättighetsförhållanden,
-
- stora kontantinsättningar till konto genom insättningsautomat som därefter genast disponeras, och
- större krediter som återbetalas kort tid efter det att krediten lämnats om detta inte har avtalats vid kreditens lämnande.

Särskild uppmärksamhet bör iakttas vid granskning av transaktioner som har samband med personer eller företag i länder där det är mycket svårt eller inte möjligt att få information om kunden eller dess uppdragsgivare, eller som har samband med personer eller företag i länder som är uppsatta på FATF:s lista över inte samarbetsvilliga länder eller territorier.

Åtgärder och beslut vid granskning enligt ovan ska dokumenteras och signeras eller undertecknas av handläggare eller beslutsfattare. Detsamma gäller vid förfrågningar eller inhämtande av uppgifter från kunden.

Bevarande av handlingar

Handlingar eller uppgifter som använts vid identitetskontroll enligt ovan skall bevaras i minst fem år, räknat från det att identitetskontrollen utfördes eller, i de fall då en affärsförbindelse har ingåtts, affärsförbindelsen upphörde. Handlingarna ska kunna tas fram av företaget inom skälig tid.

Regeln ovan omfattar bland annat handlingar eller uppgifter som utgjort dokumentation vid identitetskontroll av kunder med affärsförbindelse med företaget, såsom avtal, kvitton med kundens namnunderskrift, kopior av identitetshandlingar samt registreringsbevis eller andra behörighetshandlingar med noteringar om utförd identitetskontroll av legala företrädare eller fullmaktshavare.

Gransknings- och uppgiftsskyldighet

De fysiska eller juridiska personer som omfattas av penningtvättslagen skall granska alla transaktioner som skäligen kan antas utgöra penningtvätt. I det fall att man vid en sådan kontroll råkar på omständigheter som kan tyda på penningtvätt skall handläggaren anmäla detta i enlighet med företagets rapporteringsordning.

Uppgifter om misstänkt penningtvätt lämnas av behörig befattningshavare, normalt den centralt funktionsansvarige, till Finanspolisen. Finanspolisen kan efter det att anmälan skett återkomma och begära ytterligare uppgifter som kan behövas för utredningen om penningtvätt. En sådan begäran kan även riktas till andra fysiska eller juridiska personer som omfattas av penningtvätsreglerna, även om det inte är de som gjort anmälan.

Särskilda regler gäller för advokater, biträdande jurister på advokatbyrå och andra oberoende jurister, godkända och auktoriserade revisorer samt skatterådgivare.

Dessa är inte skyldiga att lämna uppgifter om vad som anförtrotts dem då de försvarar eller företräder en klient i eller i fråga om ett rättsligt förfarande, inklusive rådgivning beträffande inledande eller undvikande av ett rättsligt förfarande. Detta

gäller oavsett om de har fått informationen före, under eller efter ett sådant förfarande. Advokater och biträdande jurister är inte heller skyldiga att lämna uppgifter när det gäller information som avser en klient och som de har fått, medan de bedömer klientens rättsliga situation.

Oberoende granskningsfunktion

Om ett företags oberoende granskningsfunktion (internrevision) upptäcker förhållanden som ger skäl att anta förekomsten av en transaktion som utgör penningtvätt, ska detta anmälas till den centralt funktionsansvarige eller en annan person i företags ledning.

Internrevisionen bör inom ramen för sin granskning av den interna kontrollen även utarbeta ett specifikt granskningsprogram för att följa upp hur företaget tillämpar penningtvättslagen, samt föreskrifter och allmänna råd som anknyter till lagen. Resultatet av granskningen bör rapporteras enligt de interna regler som gäller hos företaget samt till den centralt funktionsansvarige.

Ansvar för brott mot tystnadsplikten

Fysiska och juridiska personer som lämnar uppgifter med stöd av penningtvättslagen får inte göras ansvarig för att ha åsidosatt sin tystnadsplikt, om det fanns anledning att räkna med att uppgiften borde lämnas. Detsamma gäller för styrelseledamöter eller anställda som lämnar uppgifter för den fysiska eller juridiska personens räkning.

Särskilda regler finns i lagen om penningtvätt för vissa europabolag och europakooperativ, men dessa regler behandlas inte i detta dokument.

I de associationsrättsliga regelverken finns även särskilda bestämmelser om ansvar för revisorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar, stiftelser och vissa andra företag. Inte heller dessa regler tas upp i detta dokument.

Meddelandeförbud

Fysisk eller juridisk person, eller styrelseledamot eller anställd i sådan, får inte röja för kunden eller för någon utomstående att en granskning har genomförts eller att uppgifter har lämnats enligt penningtvättsreglerna. De får inte heller röja att polisen genomför en undersökning.

För advokater och biträdande jurister på advokatbyrå gäller röjandeförbudet dock endast under 24 timmar från det att en granskning har inletts, uppgifter har lämnats till polisen eller polisen har inlett en undersökning. Detsamma gäller för godkända och auktoriserade revisorer när de har vidtagit åtgärder som har anknytning till revisionsverksamheten.

Interna rutiner och utbildning

Företag som omfattas av penningtvättsreglerna skall ha rutiner för att förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt, samt svara för att de anställda får behövlig information och utbildning för ändamålet.

Alla anställda som handlägger kundärenden ska genomgå en sådan utbildning, vilken om möjligt ska anpassas till de anställdas behov. De anställda ska få en allsidig belysning av frågor som rör penningtvätt och skall dessutom löpande informeras om ändringar i regler om penningtvätt och tillämpningen av reglerna.

Internt register

Företaget ska ha ett centralt penningtvättsregister för sådana personuppgifter som företaget lämnat till Finanspolisen Om ett personregister förs med hjälp av automatiserad behandling av personuppgifter enligt lagen (1999:163) om

penningtvättsregister, bör informationen som registreras på lämpligt sätt och i den omfattning som behövs, göras tillgänglig för handläggare av kundärenden som behöver sådan information.

Vidare information

Penningtvätt är en såväl nationell som internationell företeelse som också kännetecknas av en betydande komplexitet och kontinuerlig utveckling. Berörda företag bör därför löpande inhämta information om nya trender, mönster och metoder som kan användas vid penningtvätt.

Vägledning kan hämtas från relevanta internationella organisationer, myndigheter och andra organ inom området, såsom Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), Europeiska Unionen, Baselkommittén, International Organisation of Securities Commissions (IOSCO) och International Association of Insurance Supervisors (IAIS).